

גליון תשעז + ערש"ק פרשת בהר – בחוקותי

לקראת שבוע

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

— מה זה? — "תורת מעשר"

ניצוצות הקדושה שבממון הריבית

הנהגת רחמים כלפי עבד כנעני

הרמב"ם וידיעת אלקות

מכון אור החסידות

סניף ארץ הקודש

ת.ד. 2033

כפר חב"ד 6084000

03-738-3734

Likras@likras.org

Or Hachasidus

Head Office

1469 President St. #BSMT

Brooklyn, NY 11213

United States

(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,

הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויטה

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת בהר - בחוקתי, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תשעז), והוא אוצר כלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט, במדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנשמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתות הדברים.

◇ ◇ ◇

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

תוכן ענינים

ב. מקרא אני דורש.....

"תורת מעשר" – מה זה?

אין ידעין שבמעשר בהמה "בעל מום" . יאכל בתורת מעשר ואסור ליגזול וליעבד? / איזה פעולה חיובית של קדושה עושים בבעל מום כאשר אין מקריבים אותו למזבח? / ביאור בדברי רש"י בנוגע לבעל מום במעשר בהמה, והחיוב מדאורייתא לכוון בעת אכילתו

(ע"פ לקסי שיחות ח"ב עמ' 129 ואילך)

ה. פנינים... ענינים וביאורים קצרים

מה נאכל – באיזה אופן נאכל? (ע"פ לקסי שיחות חב"ז עמ' 183 ואילך)

שבתה ממלאכה ומחיות רעות (עניין בארוכה לקסי שיחות ח"ז עמ' 189 ואילך)

ו. יינה של תורה.....

ניצוצות הקדושה שבממון הריכית

ניצוצין קדישין בממונו של יהודי / מידת חסידות לסייע לחברו בבירור הניצוצות / להציל הניצוצות מרשות הנכרי / לברר ניצוצות "חמור שונאך" דווקא

(ע"פ לקסי שיחות ח"ב עמ' 115 ואילך. תורת מנחם חל"ז עמ' 183)

ז. פנינים... דרוש ואגדה

השבת – תכלית שש השנים (ע"פ לקסי שיחות ח"ב עמ' 245 ואילך)

ערכים זה בזה – ברכה! (ע"פ אגרות קודש ח"ב עמ' שמו. תער)

י. חידושי סוגיות.....

הנהגת רחמים כלפי עבד כנעני

יבאר פרטי אריכות ל' הרמב"ם סוף הל' עבדים – שבזה הסביר מהות הנהגה של רחמים המיוחדת שהזכיר כאן כלפי עבד כנעני

(ע"פ לקסי שיחות חל"ז עמ' 72 ואילך)

תורת חיים.....

האלקות שבענינים, הימים והפעולות ה"אפורות"

דרכי החסידות.....

הרמב"ם וידעת האלקות

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייזס, הרב אליהו שוויכה

מכון 'אור החסידות', סניף ארץ הקודש ת.ד. 2033 כפר חב"ד, 6084000 • טל' מערכת: 03-3745979 orhachasidut@gmail.com
Or Hachasidus - Head Office, 1469 President st. #BSMT, Brooklyn, NY 11213 - United States (718) 534 8673

מקרא אני הדרש

ביאורים בפשוטו של מקרא

”תורת מעשר” – מה זה?

איך ידענין שבמעשר בהמה “בעל מום” . . יאכל בתורת מעשר ואסור ליגזז וליעבד? / איזה פעולה חיובית של קדושה עושים בבעל מום כאשר אין מקריבים אותו למזבח? / ביאור בדברי רש”י בנוגע לבעל מום במעשר בהמה, והחיוב מדאורייתא לכון בעת אכילתו

בסוף פרשתנו – בענין מעשר בהמה נאמר “העשירי יהי קודש”: “לא יבקר בין טוב לרע וגו’”. ומפרש רש”י:

”לא יבקר וגו’ – לפי שנאמר וכל מבחר נדריכם, יכול יהא בורר ומוציא את היפה? תלמוד לומר: לא יבקר בין טוב לרע; בין תם בעל מום חלה עליו קדושה, ולא שיקרב בעל מום, אלא יאכל בתורת מעשר ואסור ליגזז וליעבד”.

והנה ידוע כי אין מטרת רש”י בפירושו לפסוק הלכות, אלא רק לבאר “פשוטו של מקרא”; ובנדו”ד צ”ב בסוף דבריו: כיצד למד רש”י מתוך פשט הכתוב את שתי ההלכות על מעשר בעל-מום – (א) יאכל בתורת מעשר (ב) אסור ליגזז וליעבד?

ב. לכאורה הי’ אפשר לבאר, ובהקדים:

אריכות לשון רש”י שגם על בעל-מום “חלה עליו קדושה, ולא שיקרב בעל מום” – נראית מיותרת, שהרי כבר מפורש בפ’ אמור ובהדגשה יתירה אשר “כל אשר בו מום לא תקריבו כי לא לרצון יהי לכם” (כב, יט ואילך), וא”כ פשיטא שבעל-מום לא יקרב על המזבח.

ובפשטות י”ל, שמכיון שכתב רש”י שבמעשר חלה קדושה גם על בעל-מום – אף שבכלל הרי אסור (לא רק להקריב בפועל, אלא אפילו) להקדיש בעל-מום (פרש”י אמור כב, כב) – הי’ מקום לסברא שאפשר גם להקריבו; ולכן קמ”ל רש”י ש”לא יקרב” בפועל.

ומעתה יש לבאר המשך לשונו, שלאחר שכתב ש”חלה עליו קדושה” אבל “לא יקרב” – נשאלת השאלה: לאיזה ענין כן חלה קדושה על בהמת המעשר שהיא בעלת-מום?

לקראת שבת

ה

ולזה הוא ממשיך ומפרט "יאכל בתורת מעשר ואסור ליגזז וליעבד", שאלה הדברים שבקדושת מעשר שישנם בבעל-מום כמו בתם.

אבל עדיין אינו מחזור, כי לכאורה ה' לרש"י לכתוב בקיצור: "חלה עליו קדושה אבל לא שיקרב בעל מום" – והי' מובן כבר ששאר הדברים שבקדושת מעשר קיימים בו (והרי גם במעשר תם לא הביא רש"י לפנ"ז כל פרטי דיניו); למה איפוא הוצרך רש"י לפרט?

ג. וביאור הענין:

לשון הכתוב לענין מעשר היא – "וכל מעשר בקר וצאן, כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהי' קודש לה'". לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו, ואם המר ימירנו והי' הוא ותמורתו יהי' קודש לא יגאל".

ומהלשון "יהי' קודש" משמע, שנוסף על עצם חלות הקדושה על הבהמה צ"ל החלות ביחד עם הוי"ו דקדושה – "יהי' קודש", היינו, שתיכף כשנתקדשה הבהמה תיעשה בה פעולת קדושה. ובכן, כאשר המעשר הוא תם – מובן מהי פעולת הקדושה שנדרש האדם לעשות בהבהמה משנתקדשה: לשחוט את הבהמה ולהעלות חלקה למזבח, וכמו שכתב רש"י על התיבות "יהי' קודש" (בפעם הא') – "ליקרב למזבח דמו ואימוריו, והבשר נאכל לבעלים";

אך לפי חידוש הכתוב כאן שגם על בעל-מום חלה קדושת המעשר – נשאלת השאלה: איך אפשר לומר בבעל-מום (שאינן מקריבים אותו למזבח) "יהי' קודש", כלומר: איך אפשר לעשות בו פעולה חיובית של קדושה?

וזהו שאומר רש"י: "ולא שיקרב בעל מום (שהיא פעולת הקדושה שעושים במעשר תם), אלא יאכל בתורת מעשר" – שגם זאת היא פעולה חיובית של קדושה, "יהי' קודש".

ועדיין אין זה מספיק, כי האכילה בתורת מעשר היא רק לאחר שישחט את הבהמה; ולא מיד כש"חלה עליו קדושה".

ובשלמא בתם שקרב על המזבח הרי השחיטה עצמה היא חלק מפעולת הקדושה, משא"כ בבעל-מום שאין שחיטתו חלק מפעולת קדושה].

ולכן מוסיף רש"י – "ואסור ליגזז וליעבד", שבקדושה זו צריך להיזהר תיכף משנתקדשה. אמנם מובן שאי אפשר לרש"י להסתפק רק בזה ש"אסור ליגזז וליעבד" – כי אינה פעולה חיובית אלא רק שלילה; ולכן הענין הראשון הוא "יאכל בתורת מעשר".

ד. ועדיין יש להסביר את דברי רש"י שהקדושה חלה על מעשר בעל-מום לענין זה ש"יאכל בתורת מעשר" – מה כוונתו בזה הלכה למעשה?

הרי זה שמעשר נאכל "לשני ימים ולילה אחד" – הוא רק במעשר תם, ולא בבעל-מום; זה שמעשר נאכל רק בתוך ירושלים – גם זה הוא רק בתם, אבל בעל-מום "נאכל בכל מקום" (רמב"ם הל' בכורות פ"ו ה"ד), ואפילו בחו"ל.

ואיזה דין מיוחד קיים באכילת מעשר בעל-מום, שעל ידו תיקרא אכילה זו – אכילה "בתורת מעשר"?]

[בגמרא הובאה לשון זו לענין זה "שאינן נמכרין באטליז ואין שוקלין בליטרא" (בכורות לא, א. תמורה ח, א). – אבל קשה לפרש שזו כוונת רש"י בפירושו עה"ת, כי (א) זהו רק ענין שלילי. (ב) אין זה דין באכילת מעשר, ומלשון רש"י "יאכל בתורת מעשר" משמע שיש ענין חיובי באכילתו. (ג) אם לזה היתה כוונת רש"י הי' לו לפרש ולפרט ולא לסתום; ובפרט שאת איסור גיזה ועבודה מפרט בפירוש].

ועכצ"ל שכוונת רש"י היא כפשוטה ממש – שהאכילה צריכה להיות "בתורת מעשר": מדאורייתא חל עליו חיוב לכוון שהוא אוכל מעשר. והוא חידוש גדול שלא מצינו במק"א – מצוה מדאורייתא על כוונה בעת האכילה (אף שאין בגוף האכילה שום הלכות מיוחדות), ודו"ק.

מה נאכל – באיזה אופן נאכל?

ונתנה הארץ פרי' ואכלתם לשובע וגו'. וכי תאמרו
מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסוף את
תבואתנו. וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית וגו'
(כז, יט-כא)

לכאורה צריך ביאור:

מדוע מביאה התורה את שאלת "וכי תאמרו
מה נאכל" כאן, לאחר דיני יובל, ולא מיד
בסמוך לדיני שמיטה, הרי שאלה זו עולה מיד
כאשר לומדים דיני שמיטה, דאין שייך לקיים
את המצוה, הרי אם "לא נזרע ולא נאסוף את
תבואתנו" - "מה נאכל"?

ויש לומר הביאור הזה:

שאלת "וכי תאמרו מה נאכל" אינה תמיהה
על קיום מצות שמיטה שאינה מותרת מה
לאכול, כי אין לישראל שאלות וספיקות על
קיום המצוות. ולכן לא באה בכתוב בסמוך
לדיני שמיטה, כי אינה שאלה על מצות
שמיטה.

אלא שאלה זו היא המשך לדברי הכתוב
ו"נתנה הארץ פרי' ואכלתם לשובע", והיינו,
שמבטיח השי"ת שבכל מצב בו יהיו ישראל,
יתן השי"ת ברכותיו ולא יחסר שום דבר. ועל
זה באה שאלת "מה נאכל", דאין זו שאלה
מאין יהי לנו אוכל, אלא השאלה היא באיזה
אופן תקויים ברכה זו בשנים ש"לא נזרע ולא
נאסוף את תבואתנו", והרי שייכים בזה כמה
אופנים, ואולי תבוא הברכה ע"י ירידת מן וכמו
בשנים שהיו במדבר. וע"ז בא ביאור התורה,
שברכת ה' תבוא ע"י ש"וצויתי את ברכתי
בשנה הששית וגו'".

וזהו ששאלה זו באה רק לאחר ברכת
ו"נתנה הארץ פרי'", להדגיש שאין זו תמיהה
על קיום מצות שמיטה כי אם באופן קיום
ברכת ו"נתנה הארץ פרי'" בשנות השמיטה
והיובל. וק"ל.

שביתה ממלאכה ומחיות רעות

והשבתי חי' רעה מן הארץ
רבי יהודה אומר מעבירים מן העולם, רבי שמעון אומר משביתן
שלא יזיקו
(כז, ו. תורת כהנים)

בצפנת פענח להגאון הרוג'ובי (נעתק
בצפע"נ עה"ת כאן) ביאר פלוגתת ר"י ור"ש
שנחלקו בפירוש תיבת "והשבתי", דר"י ס"ל
שפירושו "שביתה" וביטול מן העולם לגמרי
ולכן פירש "מעבירים מן העולם", אך ר"ש ס"ל
שגם בשביתה וביטול הצורה כבר מתקיים
"השביתה" הדבר, ולכן פירש "משביתן שלא
יזיקו", שבזה ש"לא יזיקו" כבר "הושבתה"
צורתן.

ועל פי זה יש לבאר גם מה שנחלקו ר"י
ור"ש ב"דבר שאינו מתכוון" ש"רבי יהודה
אוסר ורבי שמעון מתיר" (שבת מא, ב), וגם
ב"מלאכה שאינה צריכה לגופה" נחלקו ש"רבי
יהודה מחייב ורבי שמעון פוטר" (שם עג, ב),
דאזלי בזה לשיטתייהו, שהרי על יום השבת
נאמר "וביום השביעי תשבות", שיש "לשבות"
ממלאכה.

וע"ז נחלקו ר"י ור"ש: לר"ש ד"שביתה" היא
גם בביטול צורת הדבר, הנה מכיון שבדבר
שאינו מתכוון ובמלאכה שאצל"ג, חסרה
ה"מחשבה", ורק "מלאכת מחשבת אסרה
תורה" (ביצה יג, ב. וש"נ. חגיגה י, רע"ב לענין מלאכה
שאצל"ג), במילא, אין כאן צורת המלאכה,
ואינו עובר במלאכה כזאת על "תשבות", כי
"שובת" הוא ממלאכת מחשבת. משא"כ לר"י
ד"שביתה" היא רק בביטול הדבר לגמרי, ס"ל
שגם על מלאכות אלו חייבים בשבת, והם
אסורים מטעם "תשבות".

המחבר מודפס
לעילוי נשמת
הרה"ח ר' יהודה לייב ב"ר
מרדכי אברהם ישעי'
ע"ה גורנר
מזכיר ב"ק אדמו"ר ז"ע
נלב"ע י"ד ניסן ה'תש"פ
ה'תשנ"ה

ניצוצות הקדושה שבממון הריבית

ניצוצין קדישין בממונו של יהודי / מידת חסידות לסייע לחברו בכירור הניצוצות / להציל הניצוצות מרשות הנכרי /
לברר ניצוצות "חמור שונאך" דווקא

בנוגע למה שאסרה תורה (פרשת בהר כה, לה-ו) את לקיחת הריבית מבואר בזה שהיא משום "נשך", דהיינו "כאותו נחש שנושך חבורה קטנה ברגלו ואינו מרגיש ופתאום הוא מבצבץ ונופח עד קדקדו, כך ריבית אינו נרגש ואינו מכיר עד שהריבית עולה ומחסרו ממון הרבה" (רש"י משפטים כב, כד). והיינו, שאף שהריבית היא מדעת הנותן ובהסכמתו, מכל מקום אסרתה תורה, משום שהוא מחסר את חברו ממון הרבה שלא מרצונו.

והנה, הגם שאסרה תורה נשך ותרבית, מכל מקום חל איסור זה רק על "אחיך", ואילו גר תושב מותר להלוות לו בריבית, כמו שפירשו בגמרא (ב"מ עא, סע"א) את הנאמר בפרשת בהר "וכי ימוך אחיך גר ותרבית גר", אל תקח מאתו נשך ותרבית גר", שמזה שנאמר "אל תקח מאתו" ולא "אל תקח מאתם" מוכח דקאי רק על "אחיך", שממנו אסור לקחת ריבית, אך "גר ותושב" נאמר כאן רק לענין "וחי עמך" ולא לענין ריבית. ויתירה מזו מצינו גבי נכרי, ש"מצוות עשה להשיך לעכו"ם, שנאמר לנכרי תשיך מפי השמועה למדו שזו מצוות עשה" (רמב"ם מלוה ולוה פ"ה ה"א).

והדבר תמוה: הרי "הריבית עולה ומחסרו ממון הרבה", ומדוע ציוותה תורה להשיך את הנכרי ולחסר ממנו במלוה בריבית?

ויש לבאר יסוד עיקרי בעבודת האדם בעניינים השייכים לממון, ואזי יובן טעם מצוות "לנכרי תשיך", וגם דין תמוה נוסף מדיני הריבית, ומזה יעלה מה שיש לו לאדם ללמוד מדין זה בעבודתו את קונו.

ניצוצין קדישין בממונו של יהודי

כל ממון השייך לאיש ישראל אינו עניין של חולין, אלא אמצעי לעבודת ה', כפי שכתב

הרמב"ם (הל' דעות פ"ג ה"ב) ש"לא יהיה בלבו לקבוע ממון בלבד", אלא "יכוון לבו וכל מעשיו כולם לידע את השם ברוך הוא בלבד", וגם ממונו יהיה אמצעי בכדי לאפשר את קיום התורה ומצוותיה בלבד. שהלא כבר ציוותה תורה שיהיו "כל מעשיך לשם שמים" (אבות פ"ב מ"ב), ו"בכל דרכיך דעהו" (משלי ג, ו).

ועומק עניין זה, הוא מה שבכל דבר גשמי השייך לאיש ישראל "יש שם ניצוצין קדושים השייכים לשורש נשמתו", וכאשר משתמש ומנצל אותם העניינים לעבודת ה' הרי "הוא מתקן הניצוצין". וזהו סוד מה שהתורה חסה על ממונו של ישראל, משום שיש בו ניצוצים הבאים אל תיקונם בעת אשר ינצלם היהודי לשם שמים (כתר שם טוב (קה"ת) סי' ריח).

וניצוצות אלו שבדברים הגשמיים שייכים הם לנשמתו המיוחדת של אותו יהודי שהממון שייך אליו, שעל כן נתגלגל הממון לרשותו דווקא כי ניצוצות הקדושה שבו שייכים לשרש נשמתו דווקא, ועליו מוטל לזככם, לתקנם ולהעלותם לקדושה.

והנה, טבע הטביע הקב"ה בעולמו וסידרו באופן כזה, שהאדם יכול להרוויח כסף על ידי שילווה בריבית. ויתירה מזו, גם לאחר שהתורה אסרה ריבית, הנה "הריבית חוב הוא שנתחייב הלווה וחייב לשלם, אלא שהתורה גזרה שאף שנתחייב [הלווה] לא יקח [המלווה]" (מל"מ פ"ח מהל' מלווה ולווה ה"א).

וגם לאחר שלקח המלווה את דמי הריבית באיסור, ונתחייב להחזירם ללווה, הרי לימדנו רבותינו הראשונים (ראה במקור הדברים שקו"ט ביסוד זה והמסתעף, ושי"ג), שגם אז שייך כסף זה למלווה, שהלא הלווה נתרצה לשלם לו ומחל את ממון הריבית שנותן. וזה שציוותה תורה להחזירו, אין זה שעבוד רגיל כבעל חוב וכמזיק, אלא חיובא דרמא עלי' רחמנא "להחזיר איסור שבלע", שמעיקר הדין לא היה צריך להשיב כסף זה ללווה, ורק ש"לשמים הוא חייב" (ריטב"א ב"מ סא, א), שחייבתו תורה להשיב הריבית ללווה.

ומכל זה מוכח שהניצוצות קדושה שבממון הריבית שייכים לשרש נשמת המלווה, ועליו מוטל לבררם ולהעלותם לקדושה. אלא שמכיוון שציוותה תורה שלא ילווה בריבית, הרי הדרך שיברר המלווה ניצוצות אלו אינה על ידי שמביא הכסף לרשותו ומנצלו לקדושה, אלא בדרך של דחי' ושלילה. היינו שכאשר באה לידו אפשרות של ריבית והוא נשמר מאיסור ריבית, הנה בזה עולים לקדושה הניצוצות שישנם באותו ממון שלא לקחו (וכמו הניצוצות שבדברים האסורים, שכך היא דרך העלאתם לקדושה (ראה לקו"ת שה"ש ו, ד)).

מידת חסידות לסייע לחברו בבירור הניצוצות

בדרך זו יתיישב דין מחוקי הריבית, והוא בדיני חוטא החוזר בתשובה, ומבקש לתקן את מה שחטא בעניין ריבית:

כאשר החוטא בא מעצמו להשיב את דמי הריבית, נפסקה הלכה שאין מקבלים ממנו. ואף על פי שאין מקבלים ממנו, צריך הוא להחזיר בכדי לצאת ידי שמים, ועדיין מידת חסידות שלא לקבל ממנו (ראה טושו"ע ונו"כ יר"ד סי' קסא).

ועל פי המבואר למעלה נמצא דין זה מתיישב היטב עם יסוד עניין קדושת ממונו של יהודי.

דמכיוון שמעו הריבית שייכות הן לשורש נשמת המלווה, הרי אף שמעיקר הדין ומגזירת מלך היה צריך לבררן באופן של דחיה ושלילה, הנה מאחר שחטא ובא כבר הממון לידו, צריכים להשתדל בכל מיני טעדי שיישאר הממון ברשותו ויוכל לבררו על ידי ניצולו לקדושה ועבודת ה'.

ועל כן, ממידת חסידות שהלווה לא יסכים לקבל את כסף הריבית המושב, אלא יותירונו אצל המלווה על מנת שיוכל לברר כראוי הניצוצות השייכים לשורש נשמתו.

להציל הניצוצות מרשות הנכרי

ובדרך זו יובן מה שציוותה תורה להלוות את הנכרי בריבית ולהשיכו, שלא זו בלבד שהדבר מותר ואין בזה איסור, אלא אדרבא מצווה רבה יש כאן.

כי, ניצוצות הקדושה שבדמי הריבית של הנכרי הלווה שייכים הם לנשמת המלווה, ועליו מוטל לברר ניצוצות אלו מרשות הקליפה ולהעלותם לקדושה.

ואדרבה, כאשר רואה אדם שישנו נכרי שזקוק הוא להלוואה, הרי זה סימן והוכחה שישנם ניצוצות קדושה במעותיו של נכרי זה, השייכים לשרש נשמתו, והיא היא הסיבה שמבקש הנכרי הלוואה ממנו.

ולכן, חוב קדוש ומצווה גדולה שילווה בריבית דייקא, בכדי שאכן יבוא הממון לרשותו ויוכל לזככו ולהעלות הניצוצות שבו למקורם.

לברר ניצוצות "חמור שונאך" דווקא

והנה, כל עניין מה שצריך להשתדל שיישאר הממון ברשותו, והתורה חסה על ממון של ישראל, הוא באותו ממון ואותם הדברים הגשמיים שכבר נמצאים ברשותו, או שרואה ששייכים הם אליו, אך אין לו לאדם לילך ולחפש עניינים גשמיים, להגדיל ולהרבות ממנו רק בכדי לברר הניצוצות שבהם.

ועניין זה, מה שעבודת האדם היא בבירור הניצוצות באותו רכוש וממון שכבר שייך לו, מובן גם ממאמר הידוע של מורנו הבעל שם טוב (הובא ב"היום יום" כח שבט), על הפסוק "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו" (משפטים כג, ה): כאשר תראה ותעיין ב"חמור" – בחומריות הגוף, תראה שהוא "שונאך", ומנגד לעבודת ה', ואם כן עלול הוא לחשוב ש"יחדלת מעזוב לו", שיכחיש הגוף ויסגפו בתעניות, אך אין זו הדרך בה ישכון אור התורה, אלא "עזוב תעזוב עמו", שיעבוד ה' על ידי גופו וכך יזככו ויקדשו.

וממאמר זה מובן היטב יסוד האמור, שצריך האדם להשתמש בגופו ושאר רכושו וענייניו הגשמיים, ובכך מקדשם ומברר ניצוצות הקדושה שבהם. אך מאידך צריך האדם לשים אל לבו שהדברים אמורים רק ב"חמור שונאך", דהיינו באותה חומריות שהיא נמצאת ברשותו או בשייכות אליו, והיא "שונאך" במיוחד. אך אין לו לאדם לחפש אחר עניינים גשמיים בכדי לבררם, אלא לחוס על ממנו וענייניו הפרטיים, לנצלם לקדושה ולזככם.

כזה שיהי' ניכר שגם עסקי החולין, מטרותם ותכליתם הם ה"שבת לה", ואזי גם ההנהגה בעסקים אלו תהי' כראוי וחדורה בקדושה, ובאופן המתאים לבית יהודי.

ערבים זה בזה – ברכה!

וכשלו איש באחיו

איש בעון אחיו, מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה (כו, לו. שבעות למ, סע"א)

ידועים דברי כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע בנוגע לתוכחות דפרשתנו "אף שלפי הנראה דברי התוכחות אלו הם קללות, אבל לפי האמת אינם רק ברכות" (לקוטי תורה פרשתנו מח, א).

ועד"ז יש לפרש בנדון דידן, שזה ש"כל ישראל ערבים זה בזה" - ברכה היא, שכל אחד יכול לעזור ולהועיל לחבירו, ויש לו "ערבות" לחבירו.

והטעם ל"ערבות" זו הוא מפני ש"כל ישראל ערבים זה בזה, כלומר "מעורבים" זה בזה. [נ] כמו האדם שיש לו ראש ורגל והראש מקבל חיות גם מהרגל שצריך לו, כך כל ישראל ביחד הם נקראים "אדם" אחד - קומה אחת" (לשון אדמו"ר הזקן נ"ע בלקו"ת בהעלותך לג, א), ומצד ה"עירוב" בין כל ישראל, לכן שייכים כולם זה לזה, וכל אחד מישראל יכול להועיל ולעזור לחבירו.

ועזרה זו צריכה להיות בשמחה ובחפץ לב, כפירוש השלישי ב"ערבים זה בזה", מלשון "עריבות" ומתיקות (ספר השיחות ה'תש"א עמ' 144. וראה ג"כ אג"ק אדמו"ר מוהריי"ץ נ"ע ח"א עמ' שפד. ח"ו עמ' מז), שלכל יהודי צריך להיות נעים ומתוק הערבות והעירוב שיש לו עם היהודי האחר.

השבת – תכלית שש השנים

כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם, ושבתה הארץ שבת לה'. שש שנים תזרע שדך וגי' (כח, ב-ג)

הקשו המפרשים (פנ"י ר"פ בהר. לקו"ת ר"פ בהר, ועוד) הרי "ושבתה הארץ שבת לה'" הוא רק בשנה השביעית, אחרי ה"שש שנים תזרע כרמך", וא"כ מדוע נאמר כתוב זה לפני ה"שש שנים" ולא אחריהם, כפי סדר הזמנים?

ותירץ כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע (לקו"ת שם מ, ד) שבא הכתוב לומר בזה, שהגם שהשנה השביעית באה לאחר שש השנים, מ"מ מיד כאשר "תבואו אל הארץ" צריך לידע שמטרת ותכלית הכניסה לארץ אינה העבודה עם הקרקע בשש שנות החול, אלא התכלית היא השנה בה "ושבתה הארץ שבת לה'". והיינו, שגם בעת העבודה ב"שש שנים" צריך להיות ניכר שאין זו התכלית והמטרה, כי אם היא הכנה לבוא להתכלית - השנה השביעית - ה"שבת לה'". וכאשר יודעים דבר זה, אזי העבודה ב"שש שנים" נעשית כפי שצריך להיות, וחדורה בקדושה.

ומזה יש ללמוד גם בעבודתו הפרטית של כל אחד מישראל:

לכל אחד יש "ארץ" משלו, שהוא רכושו, ביתו וכיו"ב. וב"ארץ" זו, ישנם ששת ימי החול בהם עוסקים בעניני חולין, וגם עבודת קרקע, היינו, עסקים כאלו שאינם עניני קדושה בגלוי.

וצריך האדם לדעת, שתכליתה של ה"ארץ" שלו, אינה עסקי החולין שלו, אלא גם העבודה בששת ימי החול ובעסקי החולין הם הכנה לה"שבת לה'", ליום השבת קודש ולעניני קדושה. ועליו להעמיד "ארצו" וביתו באופן

הנהגת רחמים כלפי עבד כנעני

יבאר פרטי אריכות ל' הרמב"ם סוף הל' עבדים – שבזה הסביר מהות הנהגה של רחמים המיוחדת שהזכיר כאן כלפי עבד כנעני

בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת" נעיי' בשו"ת מהר"ם ב"ר ברוך שש"ב שהוא איסור גמור מה"ת, ובשי' הרמב"ם – יעוי' שד"ח כללי הפוסקים סט"ז אות יב. ועיי"ש בכללים מערכת האל"ף כלל ק. וכן בש"ס שם לא נזכרו כלל עבדים גבי הקדמת סעודה, והרמב"ם הזכיר עם הבהמות. ונראה יותר דכאן לא משום הך חיובא אתי עלה, אלא רצה להדגיש דבר מה בהנהגה המתוארת כאן כלפי **עבדים** – ע"י הזכרת הנהגת החכמים לבהמות ועבדים.

ויתבאר בהקדים הדיוק בלשון הרמב"ם כאן ש"מדת חסידות (ו) דרכי חכמה שיהי' אדם רחמן כו' ולא יכביד עולו על עבדו כו', היינו שגם "דרכי חכמה" ושכל הגיוני מחייבים הנהגה זו (וכדיוק לשונו בהמשך הענין "**חכמים הראשונים כו'**", ולא "**חסידים הראשונים כו'**" כעין לשונו בסוף הל' טומאת אוכלין ועוד) – ומוכן הוא כבר ממש"כ בהלכה הקודמת (גבי אימתי רשאי לומר לעבדו "עשה עמי ואיני זנך") דכשאינו זן גורם לעבד לחלות או לברוח וכו', עיי"ש, ונמצא מפסיד בכך עבודת עבדו. אלא שעפ"ז צריך ביאור אמאי

כתב הרמב"ם בסוף הל' עבדים "מותר לעבוד בעבד כנעני בפרך, ואע"פ שהדין כך מדת חסידות ודרכי חכמה שיהי' אדם רחמן ורודף צדק ולא יכביד עולו על עבדו ולא יצר לו, ויאכילהו וישקהו מכל מאכל ומכל משתה, חכמים הראשונים היו נותנין לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלין, ומקדימין מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן, הרי הוא אומר כעני עבדים אל יד אדונייהם כעני שפחה אל יד גבירתה, וכן לא יבזהו ביד ולא בדברים כו' ולא ירבה עליו צעקה וכעס אלא ידבר עמו בנחת וישמע טענותיו כו'".

והנה, יל"ע במה שהשחיל כאן נמי הקדמת מזון הבהמות – דלכאורה בהמה מאי בעי הכא. ובכלל, מפשטות לשון הרמב"ם משמע דהא ד"מקדימין כו'" הוא חלק מהנהגת חכמים הראשונים נעיי' בנו"כ הרמב"ם כאן המקורות בש"ס להנהגת חכמים גבי נתינה לעבד מכל תבשיל כו'; וכבר העירו ע"ז דדבר זה הובא בש"ס (ברכות מ, א) בתור דין ואיסור ולא בתור תיאור הנהגת חכמים, דל' הש"ס הוא "**אסור** לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו שנאמר ונתתי עשב

צדק", מתנהג ברחמים גדולים גם כלפי עבדו, ועד שאף מקדים מזונות עבדו לסעודת עצמו (אלא שמ"מ הוסיף הרמב"ם דיש כאן "דרכי חכמה", כי הרחמן בודאי ימצא צידוק שכ"י להנהגתו, אי נמי י"ל באופן חדש ד"דרכי חכמה" היינו הנהגה ישרה ולא סתם הגיון שכלי).

ומעתה תתבאר היטב גם אריכות לשון הרמב"ם בסיום הלכה זו, וז"ל: "ואין האכזריות והעזות מצוי' אלא בגוים עובדי ע"ז אבל זרעו של אברהם אבינו והם ישראל שהשפיע להם הקב"ה טובת התורה וצוה אותם בחוקים ומשפטים צדיקים, רחמנים הם על הכל, וכן במדותיו של הקב"ה שצונו להדמות בהם הוא אומר ורחמיו על כל מעשיו וכל המרחם מרחמין עליו שנאמר ונתן לך רחמים ורחמן והרבך".

והנה ענין זה ע"ד מדת הרחמנות של זרע אברהם (והפכה אצל הגוים) הביא הרמב"ם בכמה מקומות בס' היר, בהל' תשובה פ"ב ה"י "אסור לאדם להיות אכזרי כו' מוחל בלב שלם כו' וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון אבל העובדי כוכבים ערלי לב אינן כן אלא ועברתן שמרה נצח כו'"; בהל' איסורי ביאה פ"ט ה"ז "כל מי שיש בו עזות פנים או אכזריות ושונא את הבריות ואינו גומל להם חסד חוששין לו ביותר שמא גבעוני הוא, שסימני ישראל האומה הקדושה ביישנים רחמנים וגומלי חסדים"; בהל' מתנות עניים רפ"י "שהצדקה סימן לצדיק זרע אברהם אבינו שנאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו לעשות צדקה כו' וכל מי שהוא אכזרי ואינו מרחם יש לחוש ליחסו שאין האכזריות מצוי' אלא בגוים כו'".

וי"ש לעיין בטעם הדבר, שדוקא כאן בהל' עבדים מוסיף שני פרטים בזה. (א)

לאידך גיסא הוצרך הרמב"ם לתלות הדבר גם ב"מדת חסידות" ורחמים, הלא גם מי שאינו רחמן די בכך שיהי' חכם ופיקח כדי שינהג כן מחמת ההגיון [ואף שי"ל שכוונת הרמב"ם בלשון "מדת חסידות" היא רק לומר דאינו חיוב מן הדין, מ"מ משמע (ובפרט מהאריכות בהמשך ההלכה ע"ד מדת הרחמים דישאל, עיי' להלן) דכוונתו שיש בהנהגה זו גם חסד ורחמים מרובים. עיי' ירוש' ב"ק פ"ח ה"ד ובפנ"מ].

ועל כן נראה יותר דרצה לומר דאכן יסוד הנהגה זו הוא מצד מדת חסידות ורחמים דוקא, היינו דרך בעל חסד ורחמים תחייב גם חכמתו ושכלו לעשות כן, אבל לא די בחכמה לכשעצמה. וזהו שצירף כאן הקדמת מזון לבהמה, דבזה רמז להדגיש נקודה זו, דהנה ע"פ שכל אין טעם שהאדם יקדים מזונות בהמתו לסעודת עצמו, והרי בהמות "לא נבראו אלא לשמשני" (ל' הש"ס סוף קידושין) וטפלים הם לאדם, וההקדמה היא רק מחמת חסד ורחמים מרובים (ולמעור משו"ת שאילת יעב"ץ סי"ז).

וביאור הדבר גבי עבד, אמאי לא די בחכמה לבדה, ובהקדים די"ל שהטעם שהתירה תורה מדינא להעביד עבד כנעני בעבודת פרך - "עבודה שאין לה קצבה ועבודה שאינו צריך לה" (רמב"ם לעיל פ"א ה"ז), אף שלכאורה הוא אכזריות (עיי' בכס"מ שם גבי עבד עברי), ה"ז משום שעבודת העבד כוללת גם עשיית "דברים בזים שהם מיוחדים לעשות העבדים" (שם ה"ז), וכדי שלא יחסר בענין העבדות (שלא ימנע העבד עצמו מדברים בזים) שפיר יש מקום וסברא להתנהג עמו באופן שירגיש את היותו עבד ולכן התירה התורה לעבוד עמו בפרך כיון שהדבר נוגע להעבדות גופא. ומעתה מובן שמצד "דרכי חכמה" לחוד יש מקום לומר דראוי' עבודה בפרך, ורק מי שחונן ב"מדת חסידות" והוא "רחמן ורודף

ורחמיו על כל מעשיו" – שבזה רצונו לומר, דאע"פ שאין זו הנהגה מחוייבת מצד הרחמים והחסד האנושיים שבטבע ישראל, מ"מ, "השפיע להם הקב"ה טובת התורה", ש"טובת התורה" אינה רק טוב המחוייב מצד השכל האנושי וטבע בני אדם אלא כפי המחוייב מצד חכמתו של הקב"ה. ועוד זאת נצטוינו – להדמות למדותיו של הקב"ה. ומפני זה אין גבול לרחמי ישראל, "רחמנים הם על הכל", עד שמקדימין מזון בהמתם לסעודת עצמן, כי מדותיו של הקב"ה אין ענינם רגש כתכונות אנושיות רגילות ורק צורת הנהגה (הדומה להנהגה שבאה אצל אדם מצד תכונות הרגש), עיי' במו"נ ח"א פנ"ד; וגם מדותיו הם בלי גבול ומדה, "כי לא כלו רחמיו" (כשם שהוא ית' אין סוף, עיי' אגרת התשובה פ"א). ולהכי "רחמיו על כל מעשיו", דלא כבמדת בשר ודם שסיבת הרחמים היא התעוררות רגש ממצבו של הזולת ותלוי בערכו, ואפשר שדבר שרחוק מאד ממעלת האדם לא יעורר רגש רחמים; אבל אצל בורא הכל השוה ומשוה קטן וגדול, אין רחמיו ית' בגלל ערך המרוחם כלפיו אלא מצד מדותיו וצורת הנהגתו שלו, ולהכי אין להם גבול והם על כל מעשיו. וכן הוא גם החידוש ב"טובת התורה" שנצטוינו בה, דהציווי הוא לענין הנהגה ברחמים גם כשאין רגש לב האדם מסוגל להתעורר לכך, מצד הנהגה "בחוקים ומשפטים צדיקים" של התורה, ומשום הכי הם רחמים בלי מדה וגבול. וזהו שהוסיף "וכן במדותיו של הקב"ה שצונו להדמות בהם הוא אומר ורחמיו על כל מעשיו", להדגיש שתוכן "טובת התורה" שהשפיע לנו הוא לא רק רחמים וחסד המחוייב ע"פ טבע בני אדם אלא להדמות למדותיו ית' ככל האפשר (ודו"ק בסהמ"צ מ"ע ח דחייב להדמות למדות הקב"ה "כפי היכולת"), ברחמים בלי שיעור, עד שמקדים בהמתו ועבדיו לעצמו.

מש"כ "והם ישראל שהשפיע להם הקב"ה טובת התורה וצוה אותם בחוקים ומשפטים צדיקים". ומשמע מזה, שאינו מספיק זה שזרע אברהם אבינו הם רחמנים וגומלי חסדים בטבעם, וגם לא מה שאברהם אבינו צוה את בניו ואת ביתו אחריו לעשות צדקה כו' – אלא צ"ל גם "שהשפיע להם הקב"ה טובת התורה וצוה אותם בחוקים ומשפטים צדיקים". ולכאורה, אדרבה, בהלכה זו מדבר הרמב"ם ע"ד הנהגה לפנים משורת הדין, יותר מהמחוייב ע"פ חוקי ומשפטי התורה (כי ע"פ דין תורה מותר לעבוד בעבד כנעני בפרך). וא"כ לכאורה יסודה של הנהגה זו היא (לא במשפטי התורה, אלא) במדת החסד והרחמים הטבועה בנפשות עם ישראל. (ב) "וכן במדותיו של הקב"ה שצונו להדמות בהם הוא אומר ורחמיו על כל מעשיו" – משא"כ בשאר המקומות לא כ' שמדת הרחמים היא ממדותיו של הקב"ה שצונו להדמות בהם.

וע"פ משנת"ל יתחזור הטעם להדגשה זו כאן, דהנה היחס של כבוד כו' כלפי עבד כנעני, לא זו בלבד שאינו מחוייב מצד "דרכי חכמה", אלא אף מדת הרחמים הטבעית דבית אברהם לא תספיק לזה, כי גם רחמים אלה יש להם גבול לפי טבע וגדר אנושי, ואין רחמים אלה חלים על עבד כנעני בענינים שהם היפך העבדות גופא נומעתה יש לומר שגם לזה גופא רמז הרמב"ם בהביאו הכא הקדמת מזון הבהמות, כי אע"פ שיתכן שאיש רחום וחסדן יתעורר ברגשי רחמים על בעל חי ולא יצער אותו, מ"מ מובן ופשוט שאין רחמיו עליהם גדולים מאהבת עצמו ובני ביתו, וזה שחכמים הראשונים היו מקדימין מזון בהמתם הוא סוג מיוחד של רחמים. וזהו שהוסיף כאן ("והם ישראל) שהשפיע להם הקב"ה טובת התורה וצוה אותם בחוקים ומשפטים צדיקים רחמנים הם על הכל", ומוסיף "וכן במדותיו של הקב"ה שצונו להדמות בהם הוא אומר

האלקות שבעינים, הימים והפעולות ה"אפורות"

הצל – חלק מהאור

זה, שביכולתו של האדם "להפוך חשוכא לנהורא".

(אגרות קודש ח"ב עמ' רלד-ה)

...ומשנה תודה בעד האלכום הנהדר', שאע"פ

שזהו לגמרי לא בשטח שלי, אבל הרושם הכללי מרהיב את העין אפילו של מי שאינו מומחה באמנות...

איכותן של פעולות "אפורות"

...ובכלל אינני יודע איזה אותיות עוד אמציא

כדי להסביר לכל אחד ואחד מהם אשר האמור במשנה "אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני", אין הכוונה דוקא בעינים המבהילים את הרעיון וכו', וכדוגמת כהן גדול בשמונה בגדי זהב וכו',

אלא אמיתית הכוונה היא לכל אחד ואחד מאתנו בחיי היום יומיים ודוקא בעינים הנקראים בלשון העולם "ענינים אפורים" שהאדם דש בעקביו, ובהנוגע לחבר המורים-ות... הוא פשוט כפשוטו פרטים הפעוטים בסדרי יום יום אשר מפרטים אלו אם מסודרים כדבעי יתכונן דור ישרים יבורך דור הגאולה שילכו עמהם לקבל פני משיח צדקנו ובאמירה "ראו גדולים שגדלתי"...

(אגרות קודש ח"י עמ' שצב)

מהעצות למצב רוחם [הלא-טוב] וכו' - ההתבוננות שכל אחד ואחת הוא שלוחו של השם לעשות טוב ולהרבות טוב בעולמו, ועל דרך הרגיל הוא לא על ידי מהפכות ומסירות נפש רועשת וכו', כי אם על ידי הנהגה יומית על פי שלחן ערוך ופעילות, אף שרובה נקראת בפי העולם (מלשון העלם - האמת) "אפורה" "ועירה" וכו', עזר להנמצאים בסביבתם, חינוך עצמו צעד אחר צעד (ולא - בקפיצה) - וכל זה אפשרי בצבא, בימים "אפורים" וכו'.

ופשיטא שמחשבות והתבוננות המביאות ליאוש, חס ושלום, לעצבות, למיעוט בפעילות וכיוצא בזה - מקורן בלתי טהור, ולא בתורת אמת והיפך הבטחון האמיתי בהשם ובהשגחתו פרטית, וקל למבין.

(אגרות קודש ח"ב עמ' קמה-ו)

וכמנהג בני ישראל לחפש ולמצוא בכל דבר נקודה שיש לה זיקה לשליחות בני ישראל, העם כולו וכל יחיד בו, בחיי האדם עלי אדמות, אקח רשות לעצמי לעשות הערה אחת, בנקודה כללית על כל פנים, ובפרט אשר גם בדברי הברכה הרשומים על השער, נוסף על התוכן והנוסח, השתמש בכוחו האמנותי בקומבינצ'י צבעונית של התיבות עצמן עם הצל שלהן, והיא:

הצל, במבט ראשון, ענינו תולדה של דבר המסתיר על האור ועל המקור, אבל על פי תורתנו, תורת אמת, ובנוסח חכמינו במשנתם, שכל מה שברא הקב"ה בעולמו בראו לכבודו, הרי גם הצל חלק מזה. זאת אומרת שבאם מעמידים את הצל בצורתו המתאימה ובמקומו המתאים, הרי גם הוא נהפך למקור השפעה, כמו אור, אף שגילוי אור זה והשפעתו הוא באופן אחר מגילוי והשפעת אור כפשוטו, וכמו בדוגמא האמורה, שאינו דומה רושם התיבות בפני עצמן לכמו שבאות ביחד עם הצל שלהן - והוא כשמעמידים את הצל במקום הראוי לו וצירופו עם האור הוא באופן המתאים.

ומזה הוראה כללית וביחד עם זה גם פרטית בחיי האדם וגם בימים של "צל", ימים ה"אפורים", שאף שבמבט ראשון - בעולמנו זה הגשמי והחומרי הצללים מרובים על האורות, והחומר על הרוח וכו', הרי על האדם למלא שליחותו בעולם זה בהתאם למאמר חכמינו ז"ל ה"נ", שגם הצל יהי' לכבודו של הבורא, ואדרבה, שאז הרי יתרון האור מן החושך, כלומר מתוך ועל ידי ובצירופו עם החושך, ועל דרך זה בכל עניני חושך בעולמנו

1) שנשלח ע"י הנמען - האמן מר יעקב אגס. המו"ל.

הלכה וחסידות

שיחות ומכתבים בעניני עבודת ה' מכ"ק אדמו"ר
מוהריי"צ מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

הרמב"ם וידיעת האלקות

האומר שאין לנו שום ערך להשגה אלקית, אין לנו לזה שום שייכות, הרי הוא ח"ו בכלל אפיקורס שאין תשובה מועלת.

קבלה ממורנו הבעל שם טוב נ"ע

הסבא - אדמו"ר מהר"ש - באחד משיעורי הלימוד שלמד עם אבי ב"מורה נבוכים" אמר, שיש לו בקבלה רבי מרבי עד מורנו הבעל שם טוב נ"ע שהרמב"ם הי' מקובל גדול¹, ומה שהרמב"ם נזהר מאד שלא לגלות זאת אפילו ברמז כמו רש"י ז"ל, הרי זה מפני שאז הי' זמן מסוכן לגלות עניני קבלה אפילו ברמיזא.

באחד הטיולים - קיץ תרס"ח - במריענבאד, אמר לי אבי כמה ענינים במעלת מדרגת הרמב"ם, ביניהם שני דברים:

(א) אבי-זקני - אדמו"ר האמצעי - אמר שהרמב"ם השיג בשכלו עד עולם הבריאה ואבא אמר שמה שהשיג הרמב"ם בשכלו, הי' יכול לבאר ולהסביר בשפתו של הרמב"ם, אלא שהדור לא הי' ראוי לכך.

(ב) ההשכלה וההשגה של הרמב"ם היו דעת עליון. באפשרי המציאות של עולם הבריאה השכיל והשיג הרמב"ם אפיסת המציאות של עולם האצילות. והעבודה של הרמב"ם היתה

(1) הערת כ"ק אדמו"ר זי"ע: לכאורה צ"ע ממ"ש בשער הגלגולים הקדמה ל"ו ומהר"ש אלקבץ בפירושו לשיר השירים אשר הרמב"ם לא למד מגדל חכמת האמת. וראה שם הגדולים להחיד"א מערכת רמב"ם. - כתבו על הרמב"ם שבסוף ימיו עסק בקבלה: מגדול עוז הלי' יסוה"ת פ"א ופ"ב. שו"ת מהר"ם אלשקר סי' קיז. עבודת הקודש ח"ב פ"א. הלבוש בלבוש פנת יקרת ח"א פנ"ג. וראה שומר אמונים ויכוח א"ס"ק יג, פ"י הר"מ בוטריל לספר יצירה פ"ד מ"ג.

יחודא עילאה. הרמב"ם עושה ממונחים של חקירה - כלים לשם הוי'. "יסודות" ו"עמודים" הם מונחים של חקירה והרמב"ם עושה ממונחים אלה שם הוי', הוא מתחיל את ספר הי"ד ב"יסוד היסודות ועמוד החכמות", ר"ת הוי'.

בהתוועדות פורים - מענטון תרע"ב - התוועד אבי - ברשימות מהוות שיחות פורים תרע"ב מסכת שלמה - כשהסביר אבי הענין של מתיבתא דרקיע על כל היכלותי' בכל מקצועות הפשט, הרמז, הדרוש והסוד שבתורה, אמר שהרמב"ם הוא ריש מתיבתא בהיכל מתיבתא דרקיע.

(תרגום מספר השיחות קיץ ה'ש"ת עמ' 41-42 - ספר השיחות ה'ת"ש המתורגם ע' מז-ח)

משמעות דברי הרמב"ם - שכל יהודי יכול וצריך להבין אלקות

ברמב"ם הלכות תשובה ²: "שלשה הן הנק' אפיקורסין, האומר שאין שם נבואה כלל ואין שם מדע שמגיע מהבורא ללב בני האדם". כלומר, אם יהודי אומר, להשגה אלקית אין לנו ערך כלל, אין לנו שום שייכות לכך, הרי הוא ח"ו בכלל אפיקורס. הרמב"ם מונה עוד ענינים שבגללם נקראים בשם אפיקורס.

- הרבה ענינים שבגמרא איתא שנקראו בשם אפיקורס והרמב"ם אינו מביאם, ומאידך גיסא מביא הרמב"ם ענינים אחרים שנק' בשביל זה אפיקורס, עיי"ש -

למרות שהרמב"ם מסיים ³ וז"ל: כל הרשעים והמומרים וכיו"ב, שחזרו בתשובה בין בגלוי בין במטמוניות מקבלין אותם שנאמר שובו בנים שובבים. אף על פי שעדיין שובב הוא מקבלין אותו בתשובה, ואלו "האומר שאין שם מדע שמגיע מהבורא ללב בני האדם" - אין תשובה מועלת ⁴, כמו שכותב הרמב"ם בהלכות עכו"ם שהאפיקורסין אין מקבלין אותן בתשובה לעולם, והאפיקורסין הם התרים אחר מחשבות לבם בסכלות דברים כו' להכעיס בשאט נפש ביד רמה ואומרים שאין בזה עון כו'.

האומר שאין לנו שום ערך להשגה אלקית, אין לנו לזה שום שייכות, הרי הוא ח"ו בכלל אפיקורס שאין תשובה מועלת.

על מי להטיל את האשמה - אין אני יודע, הם עצמם הרי לא יודעים איך צריכים להיות. ישנן סיבות שונות הגורמות לכך, אך הפועל הוא הרי כך. האמת היא שכל יהודי יכול וצריך להבין אלקות, שכן יהודי הוא בעצמו אלקי, לכן ביכולתו להבין אלקות.

על ביטוי המשנה 'צבת בצבת עשוי' שמעתי - יהודי שהוא עצמו אלקי, חלק אלוהה ממעל - יכול להבין אלקות.

(תרגום מספר השיחות ה'תש"א עמ' 47-48 - ספר השיחות תש"א המתורגם עמ' לח-ט)

(2) פ"ג ה"ח.

(3) בסוף הל' ז.

(4) ראה לחם משנה להלכות עכו"ם פ"ב ה"ה. יד איתן שם.